

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 5.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

Прве српске позоришне представе у Чанаду.

(ПРИЛОГ ЗА ГРАЂУ ИСТОРИЈЕ СРПСКОГА ПОЗОРИШТА.)

Било је то једног јесењег дана по подне год. 1859. кад се разнео беше по селу глас, да је једно немачко друштво, што путује, у Чанад дошло, да своје представе даје, односно да уз пут за даље путовање своје нешто заслужи.

Које из љубозитности, јер онда се ретко кад чуло за позориште, које пак с тога, да се дуге јесење ноћи мало прекрате, претплатио се приличан број отменијих иновераца, а међу њима и неки отменији Срби, као: Ивковић, властелински управник спајије Наке са целом породицом, даље: Ј. Теодоровић, тадањи касир, Стеван Протић, богослов, А. Путић, свршени богослов и Коста Хаџић. Сви су ови представе тако прилежно похађали, као и иноверци. Осим ових Срба долазили су по кад кад у позориште још и неки млади нежењени људи, а на име: свршени приправник Симић, Мита Ружић, Михаило Матић, Јоца Живић, Јоца Зорић, Јоца Путић, Коста Живић и Васа Марковић, од којих су по неки, у оскудним приликама, кроз отшкринуте прозоре, по издалека на прсте ушњујући се, кроз пукотине спуштених завеса приказе вештака кришом сматрали.

Које с тога, што је споменуто друштво, са управитељем својим Карлом Бушем на челу, добро представљало, које пак што је позориште прилежно посеђивано, јер онда не беше у Чанаду других забава, — затекло је исто друштво пролеће. За ово време упознало се или боље рећи опријатељило се цело друштво како с иноверцима тако

и са Србима, у след чега покушаше, да своје представе продуже, што и учинише, те под шупом гостионице „Црнога Орла“ наместе позоришницу и зграде неку „арену.“

Поводом тим, дођем ја (тада већ свршени богослов) на ту мисао, да покушам с именованим младим Србима, кад је већ прилика ту, једну српску представу дати, и то с тога, што су неки од њих, и то: Мита Ружић, Јоца Путић, и Васа Марковић, у једном већем немачком комаду, на молбу директора Буша, суделовали на опште задовољство.

Што сам намерио, то сам, и неказавши никоме своју намеру, потрудио се и извести. Пре свега морао сам премишљати, који би се комад дао најлакше и најбоље представити, јер у женским оскудица беше. Најзад изаберам позоришни комад „Хајдуке“, од Ј. Ст. Поповића, по почем онако, као што је било написано, није се дало извести, латим се поправке, прекројим и удесим за позоришницу. Кад је то готово било, онда сам тек наишао на велику незгоду, а то је, на улогу „Зелидину“, јер ни једна од Српкиња чанадских — истина да их је мало и било — од стида и предрасуде не хтеде се ни по коју цену примити. После дугог премишљања дођем на ту мисао, да улогу „Зелидину“ латинским словима разговетно препишем, и директора Буша ћерку глумицу замолим, да исту прими и представи. Пошто сам то свршио, одем директору Бушу и саопштим му намеру своју. Понуду ову он драговољно прими, и ћерку своју, која ни ре-

чице српски није знала, позове, да се улоге прими и научи. Она се позиву радо одазвала и, као што ћемо мало ниже видети, врло добро представила.

Кад је и ова незгода уклоњена била, онда сам намеру своју Ст. Протићу саопштио, коју је он и одобрио и обећао, да ће и он припомоћи, да се ово произведе. За тим сам горе именоване младе Србе позвао, и њих о намери својој известио. Они су је сви одушевљено, драговољно прихватили.

Улоге су у споразуму са С. Протићем подељене, од којих је Милетина, као најглавнија, мени допала, а Протић се прими шапутања.

Поменути млади људи, пошто су улоге своје проучили, долазили су мени, па су се сви скупа у „башти“ вечбали, под мојим режисовањем проба држали и обучавали се.

Најзад год. 1860. месеца априла, кад је све приправљено било и кад се мислило: е сад хајд' на позорницу, појави се још једна тешкоћа, а то је: „лиценција“, коју ни сам представник, поред своје најбоље воље, није могао дати. Тога ради морало се у Темишвар путовати, улоге на преглед однети, и за дозволу молити. Дозвола је, након двократног путовања у Темишвар и молакања, од врховног земаљског „правитељства“ једва једном изасланику Симићу писмено уручена.

Са дозволом у ручи поведем поменуте неукле чланове са Немецом глумицом на позорницу; те тако још тога месеца изађемо ми у комаду „Хајдуци“, окићени са дрвеним у артијама завијеним сабљама, папирним калнацима и од сукања направљеним димлијама, пред многобројну, из околних села сакупљену публику, те пред њом одиграсмо „Хајдуке“ на највеће задовољство.

Да је представа ова добро одиграна и од гледалаца са допадањем примљена, доказ је: што се на захтевање месне и стране публике по други пут морало представљати. Том приликом и авлија је у гостио-

ници дупком пуна била. За време представе била је така тишина, да се свака реч представљања и у авлији чути могла. Живили! Живило Милета! Живила Зелида! орило се при свршетку непрекидно.

После ове представе српске, поменута немачка позоришна дружина дала је још неколико представа, а за тим је из Чапада отпутовала, да по другим местима представља, и свакидашњи лебац заслужује. А именовани чланови српски, држећи, да су и они одласком немачког друштва своје улоге одиграли, латили се сваки свога посла, по ругету свом.

Ал' судба дружичје хтеде. Као што ће се даље видети, у то доба, и у тој кући, односно дворшћу, где се поменуте две српске представе одиграле, становао је тадањи „вински закупник“, изобраажен и доста имућан млад човек, по имену: Карло Мај, који је пре тога имао прилике у Бечу, Пешти, Темишвару и т. д. немачке позоришне представе гледати. Тај је изненађен био, најљиво мотрећи тако складно и вешто одигране већ више пута поменуте две представе српске, представљене од чланова, који, по његовим речима, изузимајући Андрију Путића, ни појма донде о позоришту имали нису. Исти Мај у своме одушевљењу дође на ту мисао, да се рад тај настави. Тога ради, пошто је прво Ст. Протића посетио, дође и мени у походе, саопшти и мени мисао своју, изјавивши: „да је он готов 2000 фор. словом две хиљаде фор. аустр. вр. на ту цел жртвовати, па да се „гардероба“ „позорница“ „књиге“ и све што је за оснивање позоришта нужно набави; па кад се српска дружина склопи и неколико комада за представу научи, онда да се рад озбиљно настави. Не велим, да се представе и без опомене К. Маја не би наставиле, али то се не да затајати, да је ова дарекљива понуда све нас изненадила.

Ја и Ст. Протић отпустимо Карла Маја с тим, да ћемо му, пошто се о ствари мало боље промислимо, а и са осталим

представљачима посаветујемо, одсудан одговор дати.

За тим буду сви представљачи код Ст. Протића призвани, где им је предлог Карла Маја саопштен. После подужега премишљања неки, и то : Ст. Протић, Симић, Мита Ружић, Јоца Путић, Васа Марковић, Коста Хаџић, са мном заједно, усвоје предлог и мисао Карла Маја, а остали коначно из дружине иступе. Све ово буде одмах К. Мају саопштено, а за тим и „уговор“ учињен, којим Карло Мај задржава себи право, да, почем њему није могуће као закушнику с дружином путовати, у место себе поставља заменика, као повереника свог, који ће са Ст. Протићем, као, управитељем и редитељем, дружину руководити и старати се, да дружина напредује, и да од времена на време о свему њему, као главном фактору, извештај подноси, којом приликом означио је за таковог, неког рођака и пријатеља свог Георга, а док овај не приспе овластио је Ст. Протића и А. Путића, да се о женском, а по потреби и мушком особљу постарају.

Кад је све то тако углављено и удешено било, онда се тек појавило питање: од куда и како ће се доћи до женског особља. Премишљајући, сетим се ја, да сам у Темишвару као ђак VI. школаца имао прилике видети српско позориште, у којем беше и једна Кикинђанка, именом Јеца, која је врло добро представљала и изврстан глас имала. С тога предложим, да се у Кикинду иде, за исту особу распита, и ако би је дома нашли, да се замоли, да у друштво ступи. Предлог буде усвојен, и за мало, а кола Карла Маја стајала су већ справна за путовање. На молбу да и ја са њима, па и Ст. Протић иде, примим се позива, и тако нас троје дођемо у Вел. Кикинду, да поменути женскињу гђу Јецу потражимо.

Приспевши у Кикинду, одседнемо у великом гостионику. Ту се случајно састане-

мо с Митом Марковићем, саучеником и добрим пријатељем мојим. После обичног поздрава, саопштим му искрено цел доласка свог у Кикинду, и пошто сам му сапутнике своје приказао, запитам га, не би ли нам могао што о гђи Јеци казати. Он прихвати, да је иста у Кикинди, и да је готов у стан њен нас одвести, шта више, и сам се препоручи и замоли, да у друштво примљен буде, с обећањем, да ће се својски заузети, да набави женских и мушких особа.

После доручковања, одосмо у пратњи Мите Марковића у стан гђе Јеце, где је и затекосмо, и изјависмо цел и намеру нашег доласка. На то ће она смешећи се одговорити :

„Фала вам, господо, што ме нисте заборавили. Радујем се, што сте ме тога ради посетили, а на против жао ми је, што се жељи вашој одазвати не могу; јер ја нисам више за позоришту. У осталом обећавам и уверавам вас, да ћу вам ја наћи особу, са којом ће те бити задовољни, и која ће хтети и умети одазвати се позиву вашем.“

На поновљену молбу нашу озбиљно нам рече: да у друштво ни на који начин ступити не може, ал' да ће обећање своје испунити. „Ни три“ — вели — „дана не ће проћи, а ви ће те имати женскињу за предузеће ваше способну, о чем ћу вас ја писмено известити.“ Опростивши се с гђом Јецом и М. Марковићем, вратимо се дома, очекујући обећање гђе Јеце. И заиста трећи дан примисмо писмо, којим нам се јавља, да је обречена женскиња у Кикинди, и готова је у друштво ступити. Ако нам је дакле воља, можемо по исту доћи.

Услед тога одем ја опет у Кикинду, и вратим се отуд са М. Марковићем, и гђицом Драгом Поповићевом, ћерком чувеног попа Луке из Иванде, а садашњом опште уваженом глумицом и супругом омиљеног нам глумца и вештака Мите Ружића.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ.

* (*Дениза*). У *Comédie française* приказује се непрекидо с великим успехом нова драма у четири чина под насловом „Дениза“. Драму ту написао је Александар Дима, син. Приказивање те нове драме донело је, по париским листовима, „Француској комедији“ неувеле венце славе. Та иста драма набављена је и за наше позориште и приказиваће се овде у Новом Саду, чим позоришна дружина овамо дође на зимницу. Драму ту превела је с француског језика за нашу позоришницу гђа Бетика Јовановићка-Ватутка.

* (*Глумац Кин*) беше једном на ручку код неког богатог лорда, али великог тврдице. Домаћин изнесе о ручку гостима само неко лоше црвено вино, изговарајући се, да му се изгубио кључ од подрума, те не може, на своју велику жалост, да послужи госте бољим вином. После ручка одведе лорд госте у врт, да им покаже, шта има онде вредно да се види. Међу другим стварима беше ту и један грдан кавез са свакојаким птицама, а међ њима и један ној. „Видите, господо, овога ноја“, — рећи ће домаћин, — „тај вам има чудновату природу. Ако ће те ми веровати, он може да прогута и да свари и грумење од гвожђа.“ — „Тако ми Бога“ — повикнуће на то Кин, — „па то је тај обешечај прогутао и кључ од вашег подрума, милорде! За то бих вам ја саветовао, да што пре дате направити нов кључ!“

УМЕТНОСТ.

(*Јован Миловановић*) живописац, који пртачку уметност предаје на великој школи, израдио је у последње време две слике, које су биле изложене у књижари Ст. Ђурчића: *Свети Сава и Мајор Миша Анастасијевић*. Ове су слике разматране са особитом пажњом. Желимо нашем талентисаном уметнику, да што више времена посвети овој грани живописа. Што се више већбаш, већи си уметник. Ваља умети у борби живота истргнути што више мирних часова за овако леп и узвишен рад, као што је живопис.

(*Даворин Јенко*), наш чувени музичар и компониста, доживео је 4. маја о. г. двадесетпетогодишњицу свога уметничкога живота и рада. Његови земљаци, Словенци, славили су тај дан издавши на лепој финој хартији чувену његову композицију: *Напреј!* Д. Јенко сложио је тај марш још пре 25 година. Та композиција младачког и бујног доба пронела му је име по словенском југу. Та и друге срећне композиције довеле су га међу наш народ, прво на ову страну, па онда преко у.

Србију. Д. Јенко од много година ради као капелник и композитор у краљевском српском народном позоришту. Ова тешка и пунорадна служба још тежом постаје слабир наградама наших свирача у позоришту, који се због тога, а и иначе, врло често мењају. Спремати такве несталне и довољно незадовољне корове свирачке и певачке посао је и тежак и немио. Но Д. Јенко све то савлађује. Ми га желимо много здравља и година, да би их могао посветити неговању и ширењу музике у нашем народу.

Композиција: *Напреј!* изашла је о. г. и у Лондону са словенским и енглеским текстом. *Напреј!* се и у нас врло радо пева, а као марш свирају га војни и цивилни оркестри. Сложен за гласовир може се добити преко наших књижара. Ми га нашим читатељкама топло препоручујемо.

Његово величанство Краљ Милан, уважавајући заслуге Д. Јенка у музици, одликовао га је орденом светога Саве.

Словеначки лист *Слован*, у 10. броју, донео је лепо израђен лик Д. Јенка, са животописом, из ког видимо, да се Јенко родио 10. новембра 1835. у дворима крај Церкљана на Горњем крају Крањској. Бавио се још из ране младости уз остале науке и музиком. Учитељи му беху у Љубљани Машек и Рихар, а у Трсту Синоко и Ричи. Дошавши после у Беч на универзитет учио је крај правничких наука и музику. Читаве дане пробавио је у дворској књијници, читајући партитуре различитих опера. Кад се свршетком г. 1859. основало у Бечу „*Slovensko pevsko društvo*“ изабраше га за ликовођу. Његова даворија „*Naprej zastava Slave*“ певала се први пут 22. октобра 1860. Напуштајући правничке науке, ода се Јенко са свим на музичку уметност. Г. 1863. постаде ликовођа певачке дружине у Панчеву, а оданде се пресели г. 1865. у Београд, где су га г. 1871. назвали капелником за српско народно позориште. Као капелник служи већ 14. година на дилку и понос себи и својима. Од његових композиција познате су свакоме: „*Сабљо моја, димишњија*“, „*Што ћутиш, Србине тужни*“, „*Богови силни*“, „*Моја лађа*“, песме из „*Маркове сабље*“, „*Српска химна*“, итд. Сва му се дела одликују кроз народним духом и савршеном формом. Највеће му је дело оперета „*Врачара или баба Хрка*“, која се певала 1882. у Београду први пут уз општу хвалу и на опште допадање. Желимо од свег срца, да нам Јенко дочека, чин и здрав, и педесетогодишњицу свога славнога рада на пољу српске музичке уметности!

Издаје управа српског народног позоришта.